

פניני הדרה היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרה היומי

שבת דף נג-כט | פרשת צו | גליון מס' יג

דף כג:

לסעודה יחד ויש חשיכה מתרבה המריבה, זה בקערותו וזה בכוסו ושוררת עירבוביא בהעדר אורה. אמנם ודאי לדינא אין חילוק בין מקום שיש לו בני בית למקום שהוא לבדו בביתו כי בכל גווני נר שבת קודם ומשום דלא פלוג. ורש"י שבא לפרש קרא ד"ותזנח משלום נפשי" פירש לה כפי המציאות שבמקום שיש בני בית יש צער ומריבה יותר וכאמור. והרש"ש תירץ דטעמא דמשום שלום בית היינו משום דתנן לקמן לא ע"ב שנשים שאינן זהירות בהדלקת הנר מתות בשעת לידתן, לכן אתיא לאינצויי ולטעון עליו שבמה שלא נתן לה נר להדליק הוא מקרב את מיתתה, וצ"ע דלא משמע כן כלל.

דף כד.

אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב וכו' לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב- כתב בהקדמת בן הדרישה (הנדפסת בטור יו"ד ח"ב) בשם אמו, דמה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של יום טוב אחר שהתפללו הקהל ערבית קודם האכילה אינו נכון, דהתינח בליל יום טוב של גליות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מיו"ט ראשון לשני ראוי לעשות כן, אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם בליל יום טוב ראשון כן, זה אינו נכון, דטוב להדליק הנרות קודם תפלת ערבית ולקבל יום טוב בהדלקתן הכל כמו שעושין לכבוד שבת שיהא הכל מוכן מיד בבואן מביהכ"נ לביתו השלחן ערוך והנר דלוק ומטה מוצעת, ועוד דכל מלאכה שמותר לעשות ביום טוב אם יכול לעשות אותו מלאכה מעיו"ט אסור לעשותו לכתחלה ביום טוב כמש"כ בטא"ח סי' תצ"ה ע"כ, וכ"כ בלבוש בסימן תפ"ז, וביוסף אומץ סימן תתכ"ה, ובמטה אפרים סימן תרכ"ה סעי' ל"ג כתב דכן ראוי לנהוג, וכ"כ בנימוקי אור"ח (אור"ח סי' תקכ"ט) ע"ש.

נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו- הגאון רבי יוסף ענגיל כותב בספרו בית האוצר (ח"א כלל 10): בנשמת אדם (כלל סח אות א') הקשה בהא דנר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום בית, תיפוק ליה שהרי מצות הדלקת הנר הוא עוד מבעוד יום, ואילו הקידוש הוא רק בלילה, א"כ אותה המצוה שבאה לפניו לעשותה תחילה הוא דיש לו לעשות, דאל"כ חשיב מעביר על המצוה, עיין שם.

ולפענ"ד יש לומר דגוף מצות נר שבת הוא ג"כ רק בלילה, אלא שמפאת שא"א להדליק בלילה משום מלאכה, על כן מקדימין להדליק מבעוד יום, אבל עצם המצוה מתקיימת רק בלילה בשעת קידוש וסעודה הצריכים נר, דהנר בשעת סעודה הוא עונג שבת כו', ועל כן שפיר באים מצות נר וקידוש כאחת, דההדלקה ביום הוא רק הכשר המצוה, שמדליק כדי שיהיה לו נר בלילה, ולענין ההכשר גם הקידוש זמנו ביום, שצריך להכין לקנות יין ביום שיהיה לו לקדש בלילה, וא"כ שפיר שניהם שוים לגמרי ואין כאן העברה כלל וכלל. ע"כ. וראה שם מה שפלפל עוד בזה.

משום שלום ביתו- ופירש"י שב"ב מצטערין. וכתב הרש"ש: לכאורה מאי איריא ב"ב אף הוא בעצמו נמי יצטער. ואולי יכוון רבא במלת ביתו על אשתו וכדלקמן (קיח ב) ור"ל משום דאיתא לקמן על ג"ע נשים מתות כו' ובהדלקת הנר. לכן אם לא תדליק אתיא לאנצויי עמו.

ובהערות הגרי"ש אלישיב הקשה ע"ד הרש"ש דלא ידענא למה הקשה כן על דברי רש"י, היה לו להקשות כן על דברי הגמ' דקתני משום שלום ביתו, ומשמע דווקא משום שלום הבית ולא משום שלום ידיה. ונראה ליישב שכשכמה בני בית מתאספים

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מירכר דכירא, והנסיין מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

ושלא בזמנה היא דוחה יום טוב, ולכן צריך דרשא שאין זה דוחה יום טוב.

דף כה:

אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי ערב שבת מביאין לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות וכו'.

(א) וצ"ב דהא קימ"ל דכל היכא דאיתא מעשה בחסיד אחד הוא רבי יהודה בר אלעאי (עיין ב"ק קג:), וא"כ אמאי רחץ רק פניו ידיו ורגליו ולא רחץ את כל גופו שהוא עיקר הדין, וכמש"כ הטור (סי' רס) שאדם ירחץ בע"ש את כל גופו, ואם אינו יכול ירחץ פניו ידיו ורגליו לכבוד שבת.

(ב) ובאליה רבא הביא את דברי הראב"ן (סי' שמג) שכתב דלא רחץ את כל גופו משום דלא היה בעירו מרחץ, והעיר הא"ר דהוי דוחק, ולא פירש מהו הדוחק.

ונלע"ד דהדוחק הוא משום שבסנהדרין (יז:): איתא דעיר שאין בה מרחץ אין ת"ח רשאי לדור בתוכה, ופי' היד רמה "בית מרחץ לרחוץ בו לכבוד שבת ויו"ט וכו'", וא"כ דוחק לומר שלא היה מרחץ בעירו של רבי"א. וע"ע בס' מגדים חדשים (שבת שם).

(ג) ובברכ"י כתב ליישב שר' יהודה היה טובל לפני כן במקוה טהרה או בנהר ולכן לא רחץ את כל גופו בחמין אלא פניו ידיו ורגליו, אבל מי שאינו טובל מצוה מן המובחר שירחץ כל גופו. אלא דהקשה בס' אדני שלמה דמקוה הוי מים קרים [בזמן ריב"א], ומצות רחיצה מצותה בחמין [עיין במשנ"ב סי' רס; ובשעה"צ ס"ק ד].

(ד) ובערוך השולחן תי' דהא דלא רחץ את כל גופו בחמין, משום שהיה לו כאב ראש מד' כוסות של היין בליל הסדר וכמבואר בנדרים (מט.), ומי שיש לו כאב ראש אין ביכולתו ליכנס למרחץ מפני החמימות, ולכן לא רחץ ראשו ג"כ. אלא דהקשה האדני שלמה אף על פירוש זה, דהא מבואר בגמ' שם דכאב ראשו היה רק מפסח ועד עצרת, וא"כ אמאי לא רחץ בשאר ימות השנה, ונשאר בצ"ע. וראה עוד אריכות בזה בס' מרגניתא מעלייתא לרב חננאל עמר מביתר מש"כ בזה.

ת"ר איזה עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו דברי רבי מאיר - כתב המהרי"ץ חיות: כל אלו החכמים כל אחד אומר לפי דרכו והתנהגותו. ידענו דר"מ היה לבלר (עירובין י"ג ע"א וע' גיטין ס"ז ע"א) ר"מ חכם

ובחתם סופר בחדושו ל שבת (כאן) הביא מהמשנה כאן ראי' שזמן ההדלקה הוא ביום טוב בלילה דלא כחכמת אשה הרבנית אשת הסמ"ע, מהא דתנן כאן אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, והטעם משום שאין שורפין קדשים ביום טוב, ואי אמרת דזמן הדלקת יום טוב כמו בשבת מבעוד יום, הא עדיין אינו יום טוב ולמה לא ידליקו בזמן שריפה. אלא שאח"כ דחה ראייה זו, שי"ל דלשיטתה אזלה היא רבנית זצ"ל דכתבה דביו"ט תברך עובר לעשייתן קודם ההדלקה ולא כמו בשבת, דבשבת א"א לברך עובר לעשייתן דכיון שברכה קבלה עלי' שבת ואסור להדליק משא"כ ביום טוב תקדים הברכה עובר להדלקה ותקבל עלי' יום טוב ומה בכך, וא"כ לפ"ז שפיר י"ל דגם משנתנו ס"ל דמדליקים בעיו"ט מבעוד יום אלא שמקדימים הברכה וכבר קיבלה עליה יום טוב ושוב לא תדליק בשמן שריפה עי"ש.

ובספר מנהג ישראל תורה (או"ח סי' תקכט) כתב: אמנם אף שמיישב החת"ס להרבנית אשת הסמ"ע שלא יהי' קשה עליה מהמשנה דשבת, מ"מ נהגו בבית החת"ס שהדליקו הנרות בלילה כהובא בס' ספרא רבה דישאל בקונטרס המנהגים, וגם בתורת חיים סימן רס"ג סק"כ כתב דנכון יותר להדליק בלילה, דעיקר חיוב הדלקה הוא בשביל לאכול גבי הנר ולמה ידליק מבעו"י, ודעת הרבינו משולם הובא בהגמ"ר דבשבת דא"א להדליק סמוך לסעודה אין לברך על הדלקה יען דלא הוה גמר מצותה, וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה אין מברכין עליו, ואף דלא קי"ל כן אבל עכ"פ ביום טוב שאפשר להדליק בלילה עדיף טפי, ועוד כיון דבליל יום טוב ב' גם אשת הסמ"ע מודה דאין להדליק מבעו"י דמכין מיו"ט לחול, א"כ גם בליל א' טוב שתדליק בלילה שלא תבוא לטעות גם בליל ב' להדליק מבעו"י עי"ש, ועי' באלף המגן (בסי' תרכ"ה ס"ק נ"א), וגם במנהגי וורמיישא כתב דהנשים מדליקין תיכף בבואם מבית המדרש לביתם.

דף כד:

לבדו ולא מילה שלא בזמנה - החזון איש הק' מדוע צריך דרשא לומר שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב, הרי כלל בידינו שמצוה שאין זמנה קבוע נדחית בפני כל מצוה אחרת (וכמו שאין רואים נגעים לחתן, וברגל). וא"כ ברור שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב?

ותירץ שמכיון שכבר מצינו היתר לדחות יום טוב כדי לקיים מצות מילה בזמנה, היינו סוברים שגם

וסופר. ובירושלמי אמרינן ר"מ הוה כתבין טב. והשתכר בכל שבוע ג' סלעין. אכיל בחד. וסלע אחד לצורך מלבושין. וסלע שלישי נתן לרבנן. ראינו דרכו דלא היה חפץ בעושר. רק נהנה ביגיעו. ומפ"ז אמר איזהו עשיר שיש לו נחת רוח בעשרו ושמח בחלקו אם רב או מעט ולא קבץ מעות על יד על יד. רק נסתפק במה שהרויח בכל שבוע. וכן ר' טרפון שהיה לו באמת כרמים ועבדים רבים. כדאמרינן במס' כלה מובא בסדר הדורות וכן אמרינן (נדרים ס"ב ע"ב) דהיה עשיר גדול אומר כל שיש לו מאה שדות ומאה כרמים. וכן ר"ע שאמר איזהו עשיר כל שיש לו אשה צנועה במעשים. היינו ג"כ מפני שע"י אשתו זכה למעלות התורה. כמו דאמרינן (כתובות ס"ג ע"א) ורבי יוסי שאמר איזהו עשיר כל שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו. מפני דמצינו דרבי יוסי אמר יהי חלקי עם המתים בחולי מעים (שבת קי"ח ע"ב) ומפ"ז טוב ונאות לפנייהם שיהיה להם בית הכסא לשלחנם. ונכון וע' ג"כ מהרש"א בח"א כאן.

דף כז.

מניין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים נוצה של עזים והשירין והכלך והסריקין - תלמוד לומר או בגד- ומעודי נתקשתי בזה דמדוע שער העזים נקרא בשם נוצה, הרי נוצה זה רק בעופות ולא בבע"ח וכמו בכבשים שקורין לצמרן בשם צמר ולא נוצה א"כ ה"נ יהא כן.

עד שמצאתי שכתב הקרבן אהרן (תזריע פרשה ה פרק יג) וז"ל: ונוצה של עזים. קרוי נוצה ולא צמר, לפי שאינו רך כשאר צמר, או לפי שאין גוזזין אותו אלא הם מורטין אותו.

ושו"ר במהרי"ט אלגאזי (הלכות בכורות פרק ג דף יח) שציין שכבר מבואר כן בתוס' בשבת שם בד"ה ונוצה שכתבו: 'ונוצה של עזים - תימה מאי איצטריך ריבוי לנוצה של עזים הא כתיב שק בהדיא בקרא ושק הוי מדבר הבא מן העזים כדמוכח בפרק במה אשה (לקמן דף סד). ותירץ ר"י דשק הוי מן השער של עזים וההיא מיקרי שער ולא נוצה ומן הדק דאיקרי נוצה עושים בגדים ולא שק ועל שם שמורטין אותה כמו נוצת התרנגולין קרי ליה נוצה ואור"י דכן משמע בפרק ראשית הגז (חולין דף קלז). דקאמר דראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים דאמר קרא ראשית גז צאנך ואתיא גיזה גיזה מגז כבשי יתחמם (איוב לא) ופריך התם ונילף גיזה גיזה מבכור ויהא נוהג אף בשוורים אמר קרא תתן לו ולא לשקו ופריך נוצה של עזים ליחייב אלמא נוצה לא הויא בכלל שק'. ומהתוס' משמע שיש בעזים גם נוצה וגם שער והנוצה הוא מהדק שמורטין אותו. וכן רש"י שם כתב: של עזים - קרי נוצה, על שם שאין גוזזין אותם אלא מורטין.

אלא דק"ל א"כ מש"כ רש"י במנחות דף לט: צמר ארנבים ונוצה - צמר של עזים קרי נוצה לפי שאין רך כשאר צמר. ואדרבה מהכא משמע שהוא הדק והרך שמורטין אותו.

דף כח:

ולפי שעה נזדמן לו למשה וכו'- בספר טעמא דקרא להגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א עה"פ (שמות לט, לד): ואת מכסה עורות האילם המאדמים ואת מכסה ערת התחשים וגו' כתב וז"ל: צריך טעם למה

דף כו.

ההיא חמתא דהות סניאה לה לכלתה, אמרה לה: זיל איקשיט במשחא דאפרסמא. אזלא איקשיט. כי אתת, אמרה לה: זיל איתלי שרגא! אזלא אתלא שרגא, אינפח בה נורא ואכלתה- ושאלני ידידי הרב מרדכי מרקוביץ נ"י דכי עד כדי כך הגיעה השנאה של החמות לכלה עד כדי שהלכה ושרפה אותה, והאם הדברים הם כפשוטם.

ובאמת שהראה לי ידידי אח"כ בבן יהודע שהיה כאן מיזה כנגד מיזה ע"פ המרומז בגיטין סז: דאשה אחת נתנה לחמותה עצם כדי שתחנק [אמנם עיי"ש ברש"י מש"כ בזה]. וכתב שם להעמיד שהיתה זו אותה חמות, ואח"כ גלגלו משמים שתחזור החמות בגלגול ותמית את כלתה. עיי"ש.

ואח"כ ראיתי בס' ברית שלום (פרשת תזריע) שכתב דיש לפרש, דההוא איתתא דהוי סניאה לכלתיה, לפי שראתה בה דבר ערוה וזנות, והיינו לפי דכלתה היתה רגילה למשוח באפרסמון, והיתה מעכיסה בני אדם לזנות, לכך אמרה לה זיל איקשט במשחא דאפרסמון וזיל מדלק שרגא, כוונתה, להזהירה שלא תתקשט ולהרגיל בני אדם לזנות כמו שעשו בנות ציון, ובזה רמזה לה העונש של זנות, כמו שמצינו כמה פעמים בתורה שבא עונש שריפה על הזנות, כמו שנאמר (ויקרא כ, יד) זימה הוא באש ישרפו וגו', ולכך איענשה אינפח בה נורא ואכלתה, והיינו לפי שהיתה רגילה להתקשט באפרסמון

מותרת, אבל הנאה שמשמש בה בידים אסורה מטעם איסור השתמשות. או יש לומר בדרך אחרת, דלעולם אין שום איסור מיוחד להשתמש במוקצה, ומה שאסור להשתמש בו בידים הוא משום דחשיב כטלטול דאעפ"י שאינו מזיזו ממקומו, עצם השימוש בו בידים הוי כמטלטלו.

והביא באפיקי ים שם מהמשנה ברורה (סי' תק"א ס"ק כ"ג) שכתב וז"ל: "דמעשה הדלקה שעושה בכלי שנדלקת על ידו חשיב כטלטול". הרי הבין דמשום לתא דטלטול קאסרינן לה. אך באפיקי ים שם רצה לומר דהוא איסור מיוחד דשימוש במוקצה, ע"ש באריכות בדבריו.

ובמה שכתב הרשב"א שם דאסור לסמוך בו כרעי המטה ואפילו במקומו שאינו מזיזו ומטלטלו, הנה בהגהות הגרע"א למג"א (סי' שכ"ה סק"ט) העיר, דלפי"ז יוצא שאסור לישב על אבן מוקצה, ולא כן מבואר במג"א סי' ש"ח סקמ"א. גם בשו"ע הרב סי' תק"ט בק"א אות ג' הקשה כן ממ"ש הר"ן בספט"ז דשבת בשם הרמב"ן שמותר לישב על מוקצה. ע"ש. ובבית הלוי (ח"א סי' י"ב) העיר עוד על הרשב"א מהא דשבת קמ"א א': הקש שעל המטה לא ינענעו בידו אלא בגופו דהוי כטלטול מן הצד. וקשה הא מ"מ כששוכב על המוקצה הוא משתמש במוקצה, ויש לאסור מטעם שימוש. ע"כ.

דף כט:

לא יקוב אדם שפופרת של ביצה - כתב המהרצ"ח: עיין ברטנורה שפי' היינו קליפה קשה של ביצה. ועי' אליהו רבה הל' שבת סימן רס"ה ס"א דהביא בשם מהרי"ל דצ"ל ביצה בחירק היינו קנה של אגם כמו דמצינו באיוב היגאה גומא בלי בצה ועי' ג"כ (סנהדרין ג' ע"ב).

>>><<<

אצל האילים כתיב עורת מלא וי", ואצל התחשים כתיב חסר, וי"ל משום דאמר'י בשבת כ"ח ב' דלפי שעה נזדמן לו למשה ונגנז, ובתנחומא תרומה (סי' ו') מבואר באורך שהי' מעשה נסים ולשעה נברא תחש א' גדול שאורך עורו הי' ל' אמה וממנו עשה המשכן ע"ש, ובשבת נ"ה ב' גבי חפני ופנחס אמר'י מעבירים כתיב חסר שלא הי' רק א' דפנחס לא חטא ע"ש ומבואר דחסר מורה שלא הי' רק א'. לכן כאן גבי תחשים כתיב חסר, שלא הי' אלא תחש א', אבל גבי עורות אילים י"ל שהי' מכמה אילים ולכך כתיב מלא. [ומ"מ צ"ל שהיה עוד תחש שעשו ממנו כיסוי הכלים בשעת מסעות כמפורש בפ' במדבר]. עכ"ד.

דף כט.

כיון דאדליק בה פורתא הוה לי' שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך וכו' - הרשב"א בחדושי'ו כאן כתב דברי חידוש וז"ל: "מכאן נ"ל דאין איסור ליהנות מן המוקצה, דלא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו ואף על פי שהתבטל מתבטל בו אין בכך כלום, והיינו נמי דאמרין לעיל גבי פתילת הבגד וכו' וכי קא מדליק בשבר כלי קא מדליק, כלומר ואסור להשתמש בידים בשברי כלים וכו', שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו ואפילו להשתמש בו בידים כגון הדלקה, או לסמוך בו כרעי המטה ואפילו במקומו שאינו מזיזו ומטלטלו, אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי". עכ"ל.

וכתב באפיקי ים (ח"ב סי' כ"ג) לדון ולהסתפק בכוונת הרשב"א, במה שאסור להשתמש במוקצה בידים אעפ"י שאינו מזיזו ממקומו, אם הוא איסור מיוחד שאסור להשתמש במוקצה, כשם שמוקצה אסור באכילה מקרא ד"והכינו את אשר יביאו". ועיקר חידוש הרשב"א הוא שהנאה דממילא

הודעה חשובה ודחופה

לאחר שזיכנו ה' להקים את הכולל הייחודי 'בית מדרש גבוה לכהנים' - והוא כולל ערב וכולל יום שישי לכהנים להכניס לעבודת בית מקדשנו שיבנה במהרה בימינו כרצון אדיר חפצו של מרן הח"ח זיע"א, כעת שאיפתנו להקים 'כולל יום שלם' לכהנים, כל מי שיוכל לסייע בדבר גדול ונשגב זה למען בית ה' אלוקינו הן בעצה והן בממון שכרו רב למאוד - פנו כעת למס' הטל: 0504166339 או במייל k0504166339@gmail.com

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר. מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה קצרה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם. כמו"כ מתקיים שיעור 'למשכימי קום' לאחר הנה"ח בביהכנ"ס 'תורת משה מציון' רח' החוזה פינת דרכי איש, ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com בכתובת זו ניתן לקבל גם הגליון: 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק. לתרומות עבור בית מדרש גבוה לכהנים פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדרים.